

OPEN MONUMENTEN DAGEN

LEVEND ERFGOED

ZATERDAG 9 EN ZONDAG 10 SEPTEMBER 2023



VOORWOORD

De Open Monumentendagen gaan weer van start, met dit jaar het thema Levend Erfgoed! Het is bijzonder dat je één weekend in het jaar ook in monumenten kunt rondkijken. In dit boekje vind je het programma en informatie over de activiteiten en achtergronden.

In Haarlem koesteren we onze monumenten. We hebben veel monumentale gebouwen, het ene nog prachtiger dan het andere. Wat betreft immaterieel erfgoed oftewel levend Haarlems erfgoed, denk ik direct aan Haarlemmerolie, dat al bestaat sinds 1696 en nog steeds te koop is. Of de historische winkelpuien die nu weer tevoorschijn komen van achter moderne betimmeringen. De gemeente ondersteunt pandeigenaren om die puien in oude glorie te herstellen. Een ander type levend erfgoed zijn onze monumentale hofjes, bijzondere woonvormen die hun oorspronkelijke functie door de eeuwen heen hebben weten te behouden. Het oudste hofje van Nederland, Hofje de Bakenesserkamer, is een goed voorbeeld. De Haarlemse hofjes zijn rustige, groene oases in de stad en een bezoekje zeker waard dit weekend! Neem eens een kijkje. Er is weer twee dagen lang enorm veel te ontdekken achter de open deuren van de vele monumenten die Haarlem rijk is. Veel plezier!

FLOOR RODUNER

wethouder Monumenten

WELKOM IN HAARLEM

De vijfde monumentenstad
van Nederland!

LEVEND ERFGOED

In dit programmaboekje vind je alle monumenten die op 9 en 10 september de deuren openen. Tijdens dit weekend zijn veel monumenten van binnen te bekijken en ontdek je dat de erfgoedwaarde vaak nog springlevend is. Veel gebouwen hebben namelijk nog hun oorspronkelijke functie, zoals het stadhuis en de hofjes.

Wist je dat erfgoed niet alleen voortleeft in monumenten, maar ook in gebruiken en tradities? Levend Erfgoed - oftewel immaterieel erfgoed – is dit jaar dan ook het thema van de 37e editie van de Open Monumentendagen. Voorbeelden hiervan in Haarlem zijn de Haarlemmerolie en de bier(brouw)cultuur.

Wij nodigen je van harte uit om het Levend Erfgoed van Haarlem te ontdekken tijdens de Open Monumentendagen.

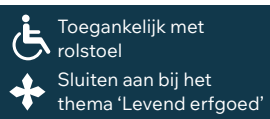
Kijk voor meer informatie en het meest actuele programma op visithaarlem.com en openmonumentendag.nl



OPENINGSTIJDEN

MONUMENTEN

In dit boekje staat het overzicht van alle geopende monumenten in Haarlem. De nummers komen overeen met de nummers op de plattegrond op de volgende pagina. Verdere informatie kun je tijdens de Open Monumentendagen verkrijgen bij VVV Haarlem (Grote Markt 2).



Hofjes

	Zaterdag	Zondag	Pagina
1 Frans Loenenhofje	09:00 - 19:00 uur	10:00 - 17:00 uur	14
2 Bruiningshofje	10:00 - 17:00 uur	10:00 - 17:00 uur	14
3 Hofje de Bakenesserkamer	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	15
4 Hofje In den Groenen Tuinen	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	16
5 Hofje van Staats	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	16
6 Remonstrants hofje	11:00 - 17:00 uur	Gesloten	17
7 Hofje van Noblet	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	17
8 Zuiderhofje	10:00 - 17:00 uur	10:00 - 17:00 uur	18
9 Hofje van Loo	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	18
10 Luthers hofje	12:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	19

Industriële / bedrijfsmonumenten

11 Boezemgemaal Spaarndam	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	22
12 Molen de Veer	13:00 - 17:00 uur	13:00 - 17:00 uur	22
13 Molen de Hommel	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	23
14 De Vijfhuizer molen	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	23
15 Paltrokmolen De Eenhoorn	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	24
16 Molen de Adriaan	11:00 - 16:30 uur	11:00 - 16:30 uur	24
17 Molen van de Schoterveenpolder	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	25

Musea

18 Archeologisch museum (Vleeshal)	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	28
19 Frans Hals Museum - Hal	11:00 - 17:00 uur	11:00 - 17:00 uur	29
20 Frans Hals Museum - Hof	11:00 - 17:00 uur	11:00 - 17:00 uur	29
21 Teylers Museum	10:00 - 17:00 uur	10:00 - 17:00 uur	30
22 Museum van de Geest Dolhuys	11:00 - 17:00 uur	11:00 - 17:00 uur	31
23 ABC Architectuurcentrum	12:00 - 17:00 uur	13:00 - 17:00 uur	32
24 Verwey Museum Haarlem	11:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	33

Kerken en begraafplaatsen

	Zaterdag	Zondag	Pagina
25 Kapel RK Begraafplaats St. Barbara	10:00 - 16:00 uur	11:00 - 16:00 uur	36
26 Ver. Doopsgezinde kerk Gemeente Haarlem	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	36
27 Grote of St.-Bavokerk	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	37
28 St. Josephkerk	13:00 - 17:00 uur	13:00 - 17:00 uur	38
29 Hersteld Apostolische Zendinggemeente	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	39
30 Evangelische Broedergemeente	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	39
31 R.K.H. Adelbertuskerk	10:00 - 16:00 uur	Gesloten	40
32 Koepelkathedraal Haarlem	13:00 - 17:00 uur	13:00 - 17:00 uur	40
33 Remonstrantse kerk	13:00 - 17:00 uur	Gesloten	41
34 Oud-Katholieke kerk HH. Anna en Maria	10:00 - 15:00 uur	Gesloten	41
35 Waalse kerk (Begijnenkerk)	12:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	42
36 Nieuwe kerk	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	42
37 Lutherse kerk	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	43

Overige monumenten

38 Broodkantoor van Pastoor Blommert	09:00 - 16:00 uur	Gesloten	46
39 Badhuis Leidsebuurt	Gesloten	12:00 - 17:00 uur	46
40 Haarlemmer Kweektuin, Huis ter Kleef	10:00 - 15:00 uur	10:00 - 15:00 uur	47
41 Droste Cacao	Gesloten	12:00 - 18:00 uur	48
42 Het Gouden Rozenkruis	10:00 - 12:00 uur	Gesloten	48
43 De Lichtfabriek	11:00 - 17:00 uur	Gesloten	49
44 Logegebouw Vrijmetselarij Haarlem	11:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	49
45 Anno Haarlem	11:00 - 16:00 uur	12:00 - 16:00 uur	50
46 Seinwezen	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	50
47 Gerechtsgebouw	12:00 - 17:00 uur	Gesloten	50
48 De Koepel	09:00 - 21:00 uur	09:00 - 21:00 uur	51
49 Raadzaal	12:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	51
50 Sociëteit Trouw Moet Blycken	10:00 - 17:00 uur	Gesloten	52
51 Sociëteit Vereeniging Haarlem	11:00 - 17:00 uur	11:00 - 15:00 uur	52
52 Paviljoen Welgelegen	11:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	53
53 Openluchtwembad De Houtvaart	Gesloten	11:00 - 16:45 uur	53
54 De Waag	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	54
55 Janskerk (Noord-Hollands Archief)	10:00 - 16:00 uur	10:00 - 16:00 uur	54
56 Stadhuis	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	55
57 Hart Voormalig weeshuis voor Doopsgezinden	12:00 - 16:00 uur	Gesloten	56
58 Hodshon huis	11:00 - 17:00 uur	12:00 - 17:00 uur	56
59 Hoofdwacht	10:00 - 17:00 uur	11:00 - 17:00 uur	57
60 VVV Haarlem	10:00 - 17:00 uur	12:00 - 16:00 uur	57

BELEEF MEER DIT WEEKEND IN HAARLEM

Ontdek het diverse, cultureel rijke aanbod van Haarlem en bezoek naast de Open Monumentendagen ook onderstaande activiteiten en evenementen.



WANDELING ONDER LEIDING VAN EEN VVV-STADSGIDS

9 EN 10 SEPTEMBER

Ontdek op 9 en 10 september onder leiding van een ervaren stadsgids meer over de historie van de stad, de architectuur, monumenten en hofjes. Bovendien vertelt de VVV-stadsgids je anekdotes over Haarlammers en hun omgeving.

Zaterdag 9 september om 12:00 / 13:00 / 14:00 uur.
Zondag 10 september om 13:00 / 15:00 uur.

Kaartjes zijn gratis verkrijgbaar bij VVV Haarlem, Grote Markt 2. Vooraf reserveren gewenst via info@vvvhaarlem.nl of via 023 - 531 73 25.



KORENLINT

9 EN 10 SEPTEMBER

Tijdens de Open Monumentendagen organiseert de Federatie Haarlemse Koren haar jaarlijkse korenlint in de binnenstad van Haarlem. Tijdens het Korenlint laten koren uit alle hoeken van het land zich horen op de mooiste locaties en in monumenten. Toegang is gratis.



OPEN DAG HART 2023

9 SEPTEMBER

Op zaterdag 9 september opent Hart haar deuren voor de Open Dag; een bruisende dag waarop jong en oud naar hartenlust kan kennismaken met de activiteiten die Hart faciliteert en organiseert, van cursussen en lessen tot workshops.



STEM IN DE STAD FESTIVAL

10 SEPTEMBER

Een benefietconcert voor de Haarlemse helden van organisatie en ontmoetingsplek Stem In De Stad met optredens van muzikale Haarlemse helden als Chef's Special, Sue The Night, Jack & The Weatherman en meer. De avond heeft als doel om Haarlammers en met name jonge Haarlammers er bewust van te maken dat er ook stadsgenoten zijn die het minder makkelijk hebben. Alle opbrengsten van het benefietconcert gaan naar Stem in de Stad.

**KIJK VOOR DE GEHELE UITAGENDA OP:
[VISITHAARLEM.COM/UITAGENDA](https://visithaarlem.com/uitagenda)**



HAARLEMSE HOFJES

Achter kleine deuren en verscholen toegangspoorten liggen maar liefst 22 hofjes verstopt. Hierdoor is Haarlem een echte hofjesstad. Bijzonder is dat de hofjes nog steeds hun oorspronkelijke functie hebben. Een mooi voorbeeld van levend erfgoed.

Het Hofje van Bakenes (Bakenesserkamer) is het oudste nog bestaande hofje in Haarlem én ook het oudste hofje van Nederland. Het werd gebouwd in 1395 volgens het testament van koopman Dirck van Bakenes. Ook bevinden zich in Haarlem meer recentere hofjes, zoals het Gravinnehofje (2001) en het Johan Enschedéhofje (2007). De meeste hofjes worden veelal nog steeds door regenten beheerd en op dezelfde wijze bewoond.

BEWONERS

De hofjes werden gesticht door rijke burgers voor bejaarde alleenstaande vrouwen zonder familie. Vaak liet de stichter van een hofje regels opnemen in het testament waaraan de bewoners moesten voldoen. Om kans te maken op een woning moest men worden voorgedragen aan de regenten, die nagingen of de kandidaat voldeed aan de toelatingscriteria. Een criterium kon bijvoorbeeld zijn dat een bewoner uit dezelfde stad moest komen als de stichter en aangesloten moest zijn bij hetzelfde geloof. Tot op de dag van vandaag zijn er nog hofjes die werken met de toelatingscriteria uit het testament.

STICHTERS

Door de eeuwen heen zijn er verschillende type stichters geweest. Tot het einde van de 16e eeuw werden er voornamelijk hofjes gesticht door leden van broederschappen met een ridderlijke achtergrond als vorm van liefdadigheid. Door de groeiende welvaart veranderde dit beeld in de gouden eeuw en werden er hofjes gesticht door vermogende burgers zoals kooplieden en stadsbestuurders.

De stichters voelden zich vaak verbonden met de stad en verantwoordelijk voor de samenleving en daarmee ook de behoeftige medeburger. Daarnaast speelde in die tijd het geloof ook een belangrijke rol. Door een hofje te stichten, voldeed men aan hun christelijke

plicht tot naastenliefde en vergrootten ze hun kans op het hemelse hiernamaals.

Ook op maatschappelijk vlak was het interessant. Het stichten van een hofje bracht aanzien met zich mee. Doordat het hofje naar de stichter vernoemd werd, wist iedereen meteen en 'voor altijd' dat de persoon in kwestie zeer vermogend was. In de tweede helft van de 17e eeuw en in de 18e eeuw begonnen ook religieuze instellingen opdrachten te geven voor het bouwen van hofjes. De meest recente hofjes zijn gesticht op initiatief van regenten van oude bestaande hofjes.

REGENTEN

In een testament werden de wensen van de stichter vastgelegd. Voor het uitvoeren van dit testament werden regenten benoemd. De regenten zorgden onder anderen voor de bouw, het onderhoud en het functioneren van het hofje. Ook werd van hen verwacht dat ze de toelages voor de bewoners regelden, bij conflicten tussen bewoners bemiddelden en begrafenissen regelden zodra er een bewoner overleed. Om dit allemaal goed te kunnen regelen, was het van belang dat de regenten de financiën goed op orde hielden. Hoewel veel hofjes ook meebewegen met de tijd, worden nog steeds veel hofjes beheerd door regenten aan de hand van het oorspronkelijke testament.

TIP!

Wist je dat VVV Haarlem een speciale hofjeswandeling heeft?



1



FRANS LOENENHOFJE

WITTE
HERENSTRAAT 24

Zaterdag 09:00 - 19:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

Het Frans Loenenhofje is in 1607 gesticht door de rijke koopman Frans Loenen als huisvesting voor oudere vrouwen. De tuin is een restant van een kloostertuin en vormt het middelpunt van het hofje. De toegangspoort is gebouwd in 1625 in Hollandse renaissancestijl door stadsbouwmeester Lieven de Key. Bovenin zie je het wapen van

“Net als vroeger mogen ook nu nog alleen maar alleenstaande vrouwen vanaf 55 jaar in het hofje wonen.”

Loenen, een onthoofde leeuw. In 1986 zijn alle woningen gemoderniseerd en samengevoegd, waardoor er nog tien woningen overbleven. In 2001 is het paviljoen in de tuin toegevoegd.

TIP! Voor de 25e keer speelt de Letterlievende Vereniging J. J. Cremer een klucht in de tuin van het hofje. Van 13:00 tot 16:00 uur kun je genieten van dit toneelgezelschap. Vanaf 16:30 uur speelt de Flowertown Jazzband o.l.v. regent-banjospeeler Wil van Schaik.



2



BRUININGSHOFJE

BOTERMARKT 9

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

Met vier huisjes is het Bruiningshofje één van de kleinste hofjes in Haarlem. Het is gesticht in 1610 door de doopsgezinde Jan Bruininck Gerritsz. Rond zijn huis en het achtererf van zijn weefwinkel kocht Gerritsz diverse huisjes op. Zo ontstond er een hofje met ruimte

voor zes bewoonsters. Vier van de woningen zijn in 1936 afgebroken en vervangen door twee nieuwe woningen. De overige twee woningen konden behouden blijven. In 1978 werden de woningen gemoderniseerd en samengevoegd.

3



HOFJE DE BAKE- NESSERKAMER

INGANG VIA BAKENESSER-
GRACHT (TUSSEN NR 64 EN 68)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Het hofje De Bakenesserkamer is het oudste nog bestaande hofje in Nederland en werd in 1395 door de weduwe van Dirck van Bakenes gesticht. Het hofje was bedoeld voor alleenstaande, oude vrouwen die niet zelfstandig konden wonen. Er waren 14 kleine woningen die 'camers' werden genoemd. In het hofje is er over de eeuwen heen veel verbouwd. Zo werden twee hofjeswoningen gebruikt om een regentenkamer en keuken te maken. Echter, het historische karakter van het hofje is altijd behouden gebleven. Niet alleen door de mooie gevelsteen, maar onder andere ook door de waterpomp in de binnentuin.

TIP! Beide dagen is de poppenkastvoorstelling 'De schat van Dirck van Bakenes' te zien. De gordijnen gaan open het spel kan beginnen, maar waar is Jan Klaassen? Dat is een raadsel, net nu Katrijn een raadselachtig briefje heeft gevonden over een schat. Op dat briefje staat een vreemde spreuk. Iets met een acht en twee maal ses? Kom ook meehelpen het raadsel op te lossen en genieten van deze spannende voorstelling.

Geschikt voor kinderen 0-7 jaar
Zaterdag: 12:00 / 14:00 / 16:00 uur
Zondag: 13:00 / 15:00 / 16:00 uur
Kaartjes zijn gratis verkrijgbaar bij VVV Haarlem (Grote Markt 2).



4

HOFJE IN DEN GROENEN TUIN

WARMOESSTRAAT 23

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Hofje In den Groenen Tuin is gesticht in 1616 door Catharina Jansdochter, weduwe van Jacob Claeszoon van Schoorl, met als doel arme oude vrouwen onderdak te geven. In 1885 is het hofje herbouwd, waarbij een nieuwe statige toegang werd gebouwd aan de Warmoesstraat. Tijdens deze restauratie is het aantal huisjes teruggebracht van twintig naar

achttien. Ter gelegenheid van het 400-jarig bestaan is in 2016 een hofjespomp in de tuin geplaatst. Bekijk ook zeker de gevelsteen bij de achteruitgang (Lange Veerstraat 24).

“De woningen waren bestemd voor rooms-katholieke vrouwen vanaf 50 jaar. Zij woonden hier gratis.”



5

HOFJE VAN STAATS

JANSWEG 39

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het Hofje van Staats is een van de grootste hofjes in Haarlem. Het is gesticht uit de nalatenschap van de Haarlemse garenreder en -handelaar Ysbrand Staats. Op 29 juli 1730 werd door zijn broer de eerste steen gelegd. De oorspronkelijk dertig huisjes zijn tijdens

de restauratie van 1990 samengevoegd tot twintig woningen. Bijzonder is de ruime binnentuin, het opzichterhuisje, het mortuarium en de washokjes. Het mortuarium doet tegenwoordig dienst als fietsenberging.



6

REMONSTRANTS HOFJE

URSULA STRAAT 16

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het Remonstrants Hofje is in 1773 gesticht door de vermogende koopvrouw Isabella van Leeuwarden. Het hofje was bedoeld voor ongehuwde vrouwen van de remonstrantse gemeente. Er zijn nog sporen van het voormalige Ursulaklooster terug te vinden, waaronder de afgebroken toren

van de kloosterkapel en enkele gotische gewelven. Bijzonder is dat alle woningen een verdieping hebben, terwijl de meeste hofjes alleen gelijkvloerse woningen hebben. Op nummer 4 van de Ursulastraat vind je de gevelsteen met de Heilige Ursula.



7

HOFJE VAN NOBLET

NIEUWE GRACHT 2

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het Hofje van Noblet is gesticht in 1760 door Leonard Noblet. De twintig woningen van het hofje zijn gebouwd in de tuin van het woonhuis ‘Haerlem en Spaargesigt’, dat eigendom was van de familie Noblet. De bewoonsters van het hofje werden, in vergelijking met andere hofjes

in die tijd, rijk bedeeeld door de regenten. De regentenkamer bevindt zich in het hoofdgebouw van het hofje en heeft nog het originele goudleerbehang op de wanden zitten. In 2022 en 2023 is het hofje grondig gerestaureerd.



8



ZUIDERHOFJE

ZUIDERSTRAAT 12

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

Het Zuiderhofje is in 1640 gesticht door het echtpaar Jacques van Damme en Elisabeth Blinckvliet. Het telde veertien woningen voor doopsgezinde vrouwen. De namen van het echtpaar mochten, vanuit de doopgezinde overtuiging, niet verbonden worden aan het hofje. Daarom werd het Zuiderhofje vernoemd naar de straat waar het hofje zich bevindt. In 1891 moest het hofje volledig

herbouwd worden met een hoofdgebouw aan de straatzijde, een regentenkamer, een woning voor de opzichteres en woningen aan de binnentuin.

TIP!

De regentenkamer is geopend en te bezoeken. Regenten en een hofdame beantwoorden graag vragen.



10



LUTHERS HOFJE

WITTE HERENSTRAAT 16

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Het Hofje van Loo is in 1489 gesticht door stadsbestuurder Symon Pieterszoon van Loo en zijn vrouw Godelt Willemsdochter. Later is het hofje overgedragen aan het Sint Elisabeths Gasthuis. Het hofje was ommuurd en toegankelijk via een poort. Bij verbreding van de Barrevoetssteeg in 1885 is de voorzijde met huizen afgebroken, waardoor de binnentuin nu alleen nog maar door een hek van de straat wordt gescheiden. Het wapen van de Heilige Elisabeth met drie kronen kun je nog terugvinden op de waterpomp.

9



HOFJE VAN LOO

BARREVOETESTRAAT 7

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



Het Luthers Hofje is rond 1615 gesticht door de Lutherse Kerk als huisvesting voor oudere vrouwen. Ooit waren de bewoners, zoals de naam al doet vermoeden, lutheranen. Tegenwoordig benoemt de kerkenraad van de Lutherse Kerk alleen nog maar het hofjesbestuur. De eerste vier woningen zijn pal tegen de Lutherse Kerk aangebouwd. Hiervan zijn de daken verlaagd om de lichtinval in de kerk te behouden. Uniek in dit hofje is de stenen buitenpreekstoel die vastzit aan de regentenkamer.

MOLENAARS

AMBACHT



**“ALS MOLENAAR MOET
JE BESCHIKKEN OVER
VEEL KENNIS OVER DE
MOLEN.”**

In Haarlem zijn verschillende type molens te vinden. Deze historische monumenten worden onderhouden, maalvaardig en draaiende gehouden door de (vrijwillige) molenaars van Stichting Molens Zuid-Kennemerland.

Kennis van het weer, de bodem, de waterstand, de techniek van de molen of de verwerkte producten. Als molenaar moet je over al deze kennis beschikken. Tegenwoordig zijn er nog maar enkele beroepsmolenaars in Nederland, meestal is het molenaarsambacht een hobby. Vrijwillige molenaars doen hiervoor een opleiding bij het Gilde van Vrijwillige Molenaars om het veilig bedienen van de molen mogelijk te maken. Een klap van een molenwiek of een hand tussen een tandwiel is namelijk een reëel gevaar.

In Haarlem is de Stichting Molens Zuid-Kennemerland actief. Deze stichting functioneert als netwerk en moleneigenaar van molen De Adriaan, De Eenhoorn, De Veer, De Hommel, De Vijfhuizer Molen en de Molen van de Schoterveenpolder. Om deze koren-, zaag- en poldermolens te bedienen, worden er speciale eisen gesteld aan het vakmanschap van de molenaar.

KORENMOLEN

Om op ordentelijke wijze meel uit het graan te malen, zoals gebeurde bij korenmolens De Adriaan, moet de molenaar de molen op een stabiele snelheid laten draaien en zorgen voor een constante graantoevoer. Ook is het van belang de afstand tussen de liggende,

stilstaande molensteen en de daarover heen liggende, draaiende molensteen te reguleren om het meel de juiste fijnheid te geven. Met behulp van een zeefmolen, een zogeheten ‘buil’, kan de molenaar het volkorenmeel verwerken tot bloem.

ZAAGMOLEN

In zaagmolens De Eenhoorn werden uit bomen planken en balken gezaagd. De houtzaagmoleenaar selecteerde geschikte bomen om de beste planken en balken van te zagen en maakte een zaagplan. De bomen werden via het water – het Spaarne - aangevoerd. In het naast de molen gelegen ‘balkengat’ werden de bomen opgeslagen totdat ze rijp waren om te zagen. Molen De Eenhoorn is een van de slechts vijf zogeheten paltroukmolens in Nederland. Dit is

een type houtzaagmolen dat in zijn geheel in de wind gedraaid kan worden.

POLDERMOLEN

De Veer, de Hommel, de Vijfhuizer Molen en de Molen van de Schoterveenpolder zijn van oorsprong poldermolens. Deze molens pompten het water vanuit de polder in de afwateringskanaal en zorgden op die manier dat de polder voldoende droog bleef. In plaats van een product te verwerken, dienden deze molens voor het bereiken van een gewenste waterstand. Het molenaarsberoep verschilt op de poldermolen daardoor wezenlijk van dat van de molenaar op een ander soort molen. Poldermolenaars zijn in dienst van het waterschap terwijl andere molenaars vaak als ondernemer optreden.

11



BOEZEMGEMAAL SPAARN DAM

POL 52, SPAARN DAM – WEST

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten



Het boezemgemaal Spaarndam is één van de vier grote gemalen van Rijnland die het water vanuit de boezem afmaakt op het buitenwater. Het gemaal dateert uit 1845, toen zorgden stoommachines nog voor de aandrijving van de scheppraden. In 1936 werden deze machines vervangen voor dieselmotoren. Sinds 2018 werkt het boezemgemaal met energiezuinige elektromotoren. Door gebruik te maken van minder en schonere

energie levert het Hoogheemraadschap van Rijnland een bijdrage aan een betere toekomst. De bijzondere scheppraden zijn gebleven.

“Het water komt via de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, het Spaarne en de Mooie Nel bij het gemaal. Via Boezemkanaal Spaarndam stroomt het water via Zijkanaal C naar het Noordzeekanaal.”

13



MOLEN DE HOMMEL

HOMMELDIJK 20

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



Om de Kleine Polder onder Haarlemmerliede en Spaarnwoude te bemalen, werd in 1897 De Hommel (of Kleine Molen) gebouwd. Deze poldermolen van het type grondzeiler werd in 1944 onklaar gemaakt, omdat de Duitse bezetter de Grote en Kleine Polder onder water wilde hebben. In 1967 sloeg de bliksem in de molen en brandde hij gedeeltelijk af. De molen werd in 1972 gerestaureerd door molenmaker

Fray. Na het herstel werd de molen in delen weer teruggeplaatst op zijn fundering en ter plekke verder draaivaardig gemaakt.

“De naam ‘De Hommel’ is bedacht door een Zaanse molenaar vanwege de dikke en korte romp. In het polderarchief wordt de aanduiding ‘De Kleine Molen’ gebruikt, omdat het de Kleine Polder bemaalde.”

12



MOLEN DE VEER

PENNINGSVEER 35A

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur



Molen De Veer, een achtkante molen van het type grondzeiler, is in 2001 gebouwd en eigendom van Recreatieschap Spaarnwoude. Het is de opvolger van de in 1701 gebouwde molen die in 1998 door een brand is verwoest. Deze

molen was ooit nodig om de Veerpolder droog te houden. Tegenwoordig draait de molen bij voldoende wind en kun je hem tussen 1 april en 1 oktober op zondagen bezoeken.

14



DE VIJFHUIZER MOLEN

VIJFHUIZEN 9 (GROENEWEG/RINGVAART)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



Aan de Ringvaart van de Haarlemmermeer, vlak bij de brug naar Vijfhuizen, staat de Vijfhuizer Molen. Deze poldermolen is in 1874 gebouwd ter vervanging van de in 1859 afgebrande molen. Zo kon de Vijfhuizerpolder bemaald blijven worden.

De riet-gedekte achtkantige molen is van het type grondzeiler, waarvan de wiken een vlucht hebben van ruim twintig meter. Sinds de opheffing van de Vijfhuizerpolder is de molen niet meer in gebruik, maar nog wel draaivaardig.

Molen De Eenhoorn is een houtzaagmolen, ook wel een paltrokmolen genoemd. Deze naam is ontleend aan zijn silhouet, dat op een paltrok lijkt: een mouwloze mantel of cape voor mannen. Oorspronkelijk was deze paltrokmolen uitgerust met vier in plaats van de drie gebruikelijke zaagramen. Later is het achterste zaagmaam weggehaald om het vervolgens horizontaal op de zolder mee te laten draaien als pompraam. De Eenhoorn heeft als enige van de vijf nog bestaande paltrokken in Nederland een loopbrug aan beide kanten van de stelling.



15



PALTROKMOLEN DE EENHOORN

ZUID-SCHALKWIJKERWEG 6F
(NAAST NR. 2 VIA JAAGPAD)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



16



MOLEN DE ADRIAAN

PAPENTORENVEST 1A (IN DE
ONDERBOUW ROLSTOELTOEGANKELIJK)

Zaterdag 11:00 - 16:30 uur
Zondag 11:00 - 16:30 uur

Molen De Adriaan is een achtkantige stellingsmolen uit 1779 en gebouwd door Adriaan de Boois. De Amsterdamse ondernemer bouwde zijn molen boven op een oude verdedigingstoren. De molen heeft diverse functies gehad, waaronder het malen van tufsteen tot tras. In 1802 werd de molen omgebouwd tot tabaksmolen en in 1853 tot een korenmolen. De molen is 1932 afgebrand, maar uiteindelijk in 2002 herbouwd. Nu is het een museum en kun je er trouwen. Bij voldoende wind draait de molen.



17



MOLEN VAN DE SCHOTERVEEN- POLDER

SCHOTERVEENPOLDER 1
(TOEGANG VIA JAN HARINGSTRAAT)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Molen van de Schoterveenpolder is omstreeks 1635 gebouwd. Deze poldermolder van het type wipmolen bemaalde oorspronkelijk de Schoterveenpolder via een lange voorboezem op het Noorder Spaarne. Hoewel de molen maalvaardig is, is er van de polder nog weinig over, waardoor van echt malen geen sprake meer is. In het najaar van 2020 is de molen stilgezet en is er een nieuwe koningspil geplaatst. Ook zijn de kammen van het bovenwiel vernieuwd.

HAARLEMMEROLIE



Wie kent de Haarlemmerolie niet. Deze 'wonderolie' van schoolmeester Leendert Claes Tilly was een regelrechte bestseller en bezorgde Haarlem tot ver over de landsgrenzen bekendheid.

Haarlemmerolie kan gedronken worden of op de huid gesmeerd worden. Destijds werd het aangeprezen als medicijn tegen vrijwel alle heersende kwalen en ziekten, waaronder geelzucht, nier- en galstenen en ontsteking van de urinewegen. Vandaar de bekende uitdrukking 'het werkt als Haarlemmerolie', voor iets wat overal voor te gebruiken is.

WERELDWIJDE BEKENDHEID

Zeevaarders en zendelingen namen ook vaak Haarlemmerolie mee op verre reizen over zee en land. De olie zou namelijk goed zijn tegen ziekten die veroorzaakt werden door kou. Walvisvaarders namen ook altijd een flesje mee, waardoor de olie op Spitsbergen en in St. Petersburg een populair product werd. In alle uithoeken van de wereld zijn flesjes olie teruggevonden. Van Rusland en Zuid-Afrika tot Canada, Amerika en Japan.

UITVINDER LEENDER CLAES TILLY

De 'Oprechte Haarlemmerolie' werd in 1696 samengesteld door schoolmeester Leendert Claes Tilly. Hoewel onderzoek heeft aangetoond dat zo'n middel al bekend was voordat het in Haarlem werd gemaakt, wordt Claes Tilly door velen nog steeds als de uitvinder gezien. Claes kreeg in 1723 toestemming om het middel te gaan verkopen, maar mocht dat alleen aan huis doen. Als hij in 1734 overlijdt neemt zijn kleinzoon Leendert Jonkhout de fabriek over. In 1764 komt door vererving de fabriek in handen van Claes de Koning, die Tilly aan zijn naam toevoegt. Dan staat er op de flesjes C. de Koning Tilly.

SAMENSTELLING VAN DE OLIE

De samenstelling van Haarlemmerolie is geheim, maar bestaat in ieder geval uit terebintholie, kruiden en zwavel. De olie wordt nog steeds gemaakt en de flesjes zijn verkrijgbaar bij bepaalde drogisten en apotheken, waaronder bij Van der Pigge, de oudste apotheek van Haarlem. De productie ligt niet meer zo hoog als in de 18e eeuw, maar toch zijn er nog vele mensen die het middel graag gebruiken en toepassen bijvoorbeeld voor spierpijn, stijfheid en gewrichtsklachten.

NAMAAK

Omdat het middel zeer goed verkocht, werd Haarlemmerolie vooral in de 19e- en 20e eeuw veel nagemaakt. Op het etiket van de echte Haarlemmerolie staat een regel met vreemde, op Arabisch schrift gelijkende, tekens en daarna de tekst: 'En op dat niemand bedrogen wordt tekent hij zijn brief aldus'. Omdat de makers van de namaakflesjes wel de eerste regel op hun etiket overnamen, maar niet de ondertekening in de voor hun onbegrijpelijke rare tekens, werd op eenvoudige wijze zichtbaar welk product het originele was en welk de namaak.

Meestal werden concurrenten, die om echtheid te veinzen ook de naam 'Tilly' voerden, succesvol juridisch gedwongen hun productie te stoppen. Ook waren er een paar die hun hoofd boven water wisten te houden en stug door gingen met het produceren van een 'namaak' olie. Dat waren onder andere de gebroeders Waning Tilly (1897-1980) en de familie Frank (1907-1950). De geschiedenis van de Haarlemmerolie zit dan ook bomvol processen en veroordelingen, tot in het buitenland aan toe.



**“DOOR DEZE
OLIE WERD
HAARLEM
TOT VER OVER
DE LANDS-
GRENZEN
BEKEND.”**

18 ARCHEOLOGISCH MUSEUM (VLEESHAL)

GROTE MARKT 18K



Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Vleeshal, ontworpen door Lieven de Key in de 17e eeuw, herken je meteen aan de trapgevel met de opvallende ornamenten van schapen- en ossenkoppen. In de 19e eeuw sloot de Vleeshal als opslag van marktwaren. Inmiddels heeft de kelder, net als de rest van het gebouw, een museale functie gekregen. Het Archeologisch Museum Haarlem is tegenwoordig gevestigd in de kelder. Je kunt er oude bodemvondsten ontdekken die een schat aan informatie over het verleden van de stad representeren.



19



FRANS HALS MUSEUM - HAL

GROTE MARKT 16

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
(niet gratis)
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Aan de Grote Markt vind je HAL, een van de twee locaties van het Frans Hals Museum. Dit gebouw bestaat uit drie verschillende gebouwen, allemaal uit een andere eeuw. De Vleeshal dateert uit de 17e eeuw en werd gebruikt voor het verhandelen van vlees. Het Vishuisje is gebouwd rond 1600. Het huisje werd eerst bewoond door de marktmeester van de vismarkt, later in gebruik als koffiehuis voor Zandvoortse visvrouwen. De Verweyhal werd in 1879/1880 gebouwd voor de heren-sociëteit Trouw moet Blycken.

TIP! Gratis instaprondleidingen op zondag 10 september tussen 13:00 en 16:00 uur.

Wat nu het Frans Hals Museum is, deed eerst dienst als oudemannenhuis en daarna (vanaf 1809) als weeshuis. In 1908 kocht de gemeente de panden om er de kunstcollectie van de stad Haarlem te exposeren. Grote delen van het oudemannenhuis werden gesloopt en opnieuw gebouwd in de vroege 17e eeuwse stijl. Vanaf 1913 kreeg het gebouw een museale functie: het Frans Hals Museum, vernoemd naar de beroemdste Haarlemse schilder uit de Gouden Eeuw.

TIP! Gratis instaprondleidingen op zondag 10 september tussen 13:00 en 16:00 uur.

20



FRANS HALS MUSEUM - HOF

GROOT HEILIGLAND 62

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
(niet gratis)
Zondag 11:00 - 17:00 uur





TIP!

Tijdens Open Monumentendagen zijn ook delen van het museum te bezichtigen die normaliter voor het publiek gesloten zijn, zoals de historische Bibliotheek.

21



TEYLERS MUSEUM

SPAARNE 16

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

Het Teylers Museum is het eerste en oudste museum van Nederland. Nergens anders in de wereld vind je zo'n authentiek 18e eeuws museum als hier. Het museum dankt haar collectie aan de rijke bankier en zijdehandelaar Pieter Teyler (1702-1778). Na zijn dood werd achter zijn woning in de Damstraat een 'boek- en konstzael' gebouwd. Deze Ovale Zaal, naar een ontwerp van Leendert Viervant, werd in 1784 opengesteld voor bezoekers en is sindsdien vrijwel onveranderd gebleven. Sinds eind 2021 is Teylers woonhuis ook geopend voor publiek.



TIP!

Sluit aan bij een rondleiding en kom meer te weten over de historie van het Dolhuys. Vooraf (gratis) aanmelden via de website: tickets.museumvandegeest.nl/openmonumentendag

22



MUSEUM VAN DE GEEST | DOLHUYS

SCHOTERSINGEL 2

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Het Museum van de Geest | Haarlem is gevestigd in het voormalige Pest-, Dol-, en Leprooshuis van de stad Haarlem. Het pand heeft 700 jaar lang onderdak geboden aan 'melaatsen, gekken, onaangepasten, alcoholici, hoeren met syfilis, dementerende ouderen, zwervers, mensen in crisis'. Veel oude elementen in het gebouwencomplex zijn bewaard gebleven, zoals de kapel uit de 14e eeuw, de Regentenkamer uit 1756 en een dolcel uit de 16e eeuw. Tegenwoordig ontdek je in het monumentale pand het kunstwerk tussen je oren.

23



ABC ARCHITECTUURCENTRUM

GROOT HEILIGLAND 47

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur

ABC Architectuurcentrum is samen met Verwey Museum Haarlem gevestigd in een deel van het voormalige Sint Elisabeth Gasthuis (of Groote Gasthuis) uit 1581. Dit gasthuis werd tussen 1350 en 1450 gesticht ten behoeve van de zorg voor zieken en armen. De eraan vastliggende gasthuisjes werden tussen 1608 en 1616 gebouwd en boden onderdak aan proveniers. In het ABC Architectuurcentrum worden diverse aspecten op het gebied van architectuur, stedenbouw, landschap, interieur, fotografie, beeldende kunst en tuinarchitectuur belicht.

TIPS!

- Bezoek exposities over architectuur
- Kinderen kunnen beide dagen bouwen met Lego



24



VERWEY MUSEUM HAARLEM

GROOT HEILIGLAND 47

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

In het Verwey Museum, waar je nu alles ontdekt over de geschiedenis van Haarlem, bevond zich eerst het voormalig Sint Elisabeth Gasthuis (of Groote Gasthuis) gehuisvest. De aangrenzende proveniershuisjes (63 t/m 85) behoorden ook tot het gasthuis. De inkomsten uit de verhuur van deze huisjes dekten onder meer de kosten van het gasthuis. Voor de uitbreiding van het gasthuis in 1931 zijn de huisjes, op de voorgevels na, afgebroken. De oude toegangspoort van het gasthuis aan het Groot Heiligland dateert nog uit de 17e eeuw.

TIPS!

- Bezoek de vaste tentoonstelling 'Allemaal Haarlemmers', over 1000 jaar geschiedenis van Haarlem en de wisseltentoonstellingen Bloem en Thé Tjong-Khing.



BEGRAVEN

Lange tijd werd men rond of in de kerk begraven. Dit veranderde in 1829 door een koninklijk besluit. In plaatsen met meer dan duizend inwoners mocht er niet meer binnen de bebouwde kom begraven worden. Ook in Haarlem was dat het geval.

**“ROZEMARIJN
STOND SYMBOOL
VOOR ONSTERFE-
LIJKHEID OMDAT
DE PLANT ALTJD
GROEN BLEEF.”**

Na het koninklijk besluit werd in Haarlem een nieuwe algemene begraafplaats aangelegd ten noorden van de stad aan de Kleverlaan. Deze werd in 1832 ontworpen door de landschapsarchitect J.D. Zocher jr. als een lommerrijk en glooiend park. De gedenktekens aan de overledenen kwamen daarin langs slingerende paden onder boomgroepen en bij watertjes te liggen. Het moest bij de bezoekers een gevoel van weemoed en overpeinzing oproepen, passend bij de romantische beleving van die tijd.

BEGRAVEN IN DE MIDDELEEUWEN

In de middeleeuwen was begraven de enige geaccepteerde vorm en met het oog op het laatste oordeel werd begraven in of bij de kerk. De uitvaart zelf was een zaak waarbij de burenen een belangrijke rol speelden. Voor de nabestaanden was het zo mogelijk om te rouwen. De burenen sloten de ramen en deuren van het huis, dekten schilderijen af en draaiden spiegels om. Ook het wassen van de overledene

en aantrekken van de lijkwade was hun taak. Lag de overledene eenmaal in de kist, dan werd deze met de voeten naar de voordeur opgesteld en familie en bekenden uitgenodigd voor de begrafenis.

Het dragen van de kist naar de begraafplaats was opnieuw de taak van de burenen. Pas in de achttiende eeuw zou dit aan professionele ‘uithalers’ worden overgelaten. Familie en vrienden volgden. Ter plaatse werd één of twee keer rond de kist gelopen voor deze in het graf werd gelegd. Daarbij moest het hoofd aan de westzijde liggen. Vertegenwoordigers van de kerk spraken gebeden. Vervolgens werd het graf dichtgegooid en werd er een lijkkleed over uitgespreid. Rijken konden zich veroorloven in de kerk te worden begraven. De armen lagen op het kerkhof erbuiten. Omdat de plek beperkt was, moesten graven regelmatig worden geruimd en werden bij de kerken knekelhuisjes gebouwd.



TAKJES ROZEMARIJN

Een bijzonder gebruik dat voorkwam, was het meegeven van takjes rozemarijn. Dit kruid stond symbool voor onsterfelijkheid omdat de plant altijd groen blijft. De rozemarijn werd in de kist gelegd of in een kussen gestopt. In Haarlem is het ook gevonden als krans om het hoofd van een meisje. Het gaat hier om een katholiek gebruik dat voortduurde tot in de achttiende eeuw. Vanwege de heidense oorsprong werd het door de protestanten verboden. Misschien niet zo slim, want behalve als symbool voor het eeuwige leven, zal de geur van het kruid ook hebben geholpen tegen de minder aangename lijkluucht.

BRONNEN

- E. van der Kleij, *Architectuur en stedenbouw in Noord-Holland 1850-1940*, Zwolle 1993.
- A. van Zalingen, *burenplicht: begrafenisrituelen in Haarlem tot de 18e eeuw* Mei 2020, www.archeologischmuseumhaarlem.nl
- *Tussen hemel en hel, sterven in de middeleeuwen* | Historiek

Het terugkeren naar het graf van een dierbare kan gezien worden als de laatste handeling van de nabestaanden voor de overledene. Het is van de verschillende rituelen die met het begraven samenhangen misschien wel de meest constante. Tegenwoordig kan iedereen een eigen invulling geven aan hoe de uitvaart er uit moet zien. Van traditioneel en kerkelijk tot informeel en persoonlijk. Naast begraven komt cremieren vanaf eind jaren zestig van de vorige eeuw in opkomst.



25



KAPEL RK BEGRAAFPLAATS ST. BARBARA

SOENDAPLEIN 27

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag 11:00 - 16:00 uur

Begraafplaats St. Barbara is in 1892 aangelegd als rooms-katholieke begraafplaats, symmetrisch opgezet met rechte vakken en paden. De Haarlemse architect Nelis ontwierp de neogotische kerkhofkapel en de toegangspoort, met links de opzichterwoning en rechts het lijkenhuis. Rondom de kapel bevinden zich de eerste klas-graven en de graven van priesters. Opmerkelijk is het baldakijngraf uit 1904 van de familie Beynes, bekroond met een witmarmeren beeld van O.L. Vrouw van Lourdes.

TIP!

Mogelijkheid voor bezichtiging van en uitleg over de kapel (1892) op de begraafplaats St. Barbara en het verhaal over de gemeente Schoten, Haarlem-Noord na de annexatie door Haarlem in 1927.

“Elke eerste donderdag van de maand is er een herdenkingsviering in de kapel. Een organist of pianist verzorgt de muzikale omlijsting.”

26



VEREENIGDE DOOPSGEZINDE KERK GEMEENTE HAARLEM

FRANKESTRAAT 24

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het kerkgebouw van de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente Haarlem stamt uit 1683. Al is het in plaats van een kerkgebouw misschien beter om te spreken over een kerkcomplex. Achter de deuren van deze ‘Grote Vermaning’ ontvouwt zich namelijk een verrassende aaneenschakeling van gangen en kamers. Oorspronkelijk kon je de kerk alleen binnen via twee smalle steegjes in de Peuzelaarsteeg. Later kwam er een poort in de Frankestraat en de Grote Houtstraat. Bijzonder is het orgel en de binnentuin van de kerk.



TIP!

Diverse torenrondleidingen (vooraf reserveren via bavovrienden.nl), marktkraampjes en muzikale optredens.



27

GROTE OF ST.-BAVOKERK

GROTE MARKT 22

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



De Grote of St.-Bavokerk, een laatgotische kruiskerk, werd gebouwd tussen 1370 en 1540 op de plaats van een in de 14e eeuw afgebrande kleinere kerk. De kerk wordt ook wel ‘Jan met de hoge schouders’ genoemd; de toren is namelijk aan de kleine kant in verhouding tot de rest van het gebouw. In de kerk kun je de grafstenen van Frans Hals en Pieter Teyler bezichtigen. Ook zie je hier het beroemde Christian Mullerorgel, waar Mozart als kind nog op speelde.



28

ST. JOSEPHKERK

JANSSTRAAT 43

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur



De St. Josephkerk is ontworpen door Herman Dansdorp en in 1843 in gebruik genomen als opvolger van een schuilkerk. Deze zogeheten waterstaatskerk is gebouwd in neoclassicistische stijl en beschikt over prachtige glas-inlood ramen, schilderijen en beelden en een karakteristiek hoogaltaar. De ramen zijn het werk van meesterglazenier Jules Dobbelaere uit Brugge, terwijl de zijaltaren het werk zijn van architect Pierre Cuypers. Ook bewonder je hier een van de mooiste orgels van Nederland, het Lindssen-Adema orgel uit 1907.



29

HERSTELD APOSTOLISCHE ZENDINGGEMEENTE

JACOBIJNESTRAAT 15

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten



Het pand aan de Jacobijnestraat is nu in gebruik als kerkgebouw, maar oorspronkelijk gebouwd als schoolgebouw. Het bouwjaar van het pand is 1868, wat terug te zien is op de gevelsteen. In 1925 wordt de school gekocht door de Apostolische Zending die

het transformeert tot kerk. Eerder had de Hersteld Apostolische Zendinggemeente (opgericht in 1879) geen eigen onderkomen, maar zwierf van huurpand naar huurpand. Aan de Wilhelminastraat zit eveneens een Hersteld Apostolische Zendingkerk.



30

EVANGELISCHE BROEDER- GEMEENTE

PARKLAAN 34

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten



Het kerkgebouw van de Evangelische Broedergemeente (Hernhutters) aan de statige Parklaan dateert uit 1877. Het is gebouwd in eclectische stijl naar ontwerp van D.E.L. van den Arend, een zoon van de Haarlemse stadsarchitect J.E. van den Arend. Opvallend aan het gebouw zijn de rondboogvensters in zware omlijsting en de gevelbekroning met

kruisbloem. In het interieur zijn nog onder andere twee achtarmige bronzen kroonlijsters aanwezig, oorspronkelijk bedoeld voor de gasverlichting.

“Het huidige orgel, dat is geplaatst in 1922, is het derde orgel. Bovendien dateert de inrichting van de kerk grotendeels nog uit de bouwtijd.”



31



R.K.H. ADEL- BERTUSKERK

RIJKSSTRAATWEG 28

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag Gesloten

De R.K.H. Adelbertuskerk en het bijhorende parochiehuys op de hoek van de Rijsstraatweg en de Zaanenstraat is voor Haarlemmers een bekende verschijning. De kerk werd tussen 1920 – 1929 gebouwd in neogotische stijl naar ontwerp van architect Jos Margry. Opvallend zijn de gebrandschilderde glas-inlood ramen en de gewelven van bakstenen ribben met gestucte velden. Ook heeft de kerk twee fraaie orgels. De muurschilderingen laten voorstellingen zien uit het leven van St. Liduina, de heilige aan wie de kerk oorspronkelijk gewijd is.

TIP! Beide orgels worden bespeeld dit weekend en er is gelegenheid om zelf de orgels te bespelen.

De KoepelKathedraal is één van de grootste kerken van Nederland. Architect Joseph Cuypers bouwde de kerk tussen 1895 en 1930, waardoor er verschillende bouwstijlen terug zijn te zien. Opvallend zijn de twaalf grote en kleine torens en een koepel van 65 meter hoog. Samen met de Sagrada Familia in Barcelona, de Sacré-Coeur in Parijs, Westminster Cathedral in Londen en de Basiliek van Koekelberg in Brussel staat de kerk in de top vijf van belangrijkste Europese kerken uit de periode 1850-1950.

“Zonlicht is een belangrijk onderdeel van de architectuur. Door de lichtinval schitteren de kleuren van de ramen tegen de muren en zuilen.”



32



KOEPEL- KATHEDRAAL HAARLEM

LEIDSEVAART 146,
INGANG BOTTEMANNEPLEIN

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur



33



REMONSTRANTSE KERK

HOOFDINGANG PRINS
HENDRIKSTRAAT 2
(ROLSTOELINGANG ORANJEKADE 1)

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

De Remonstrantse Kerk dateert uit 1887 en is gebouwd naar ontwerp van A. van der Steur jr. De stijl is neorenaissance met oranjeleu-rige bakstenen die worden afgewisseld door in kunstzandsteen uitgevoerde ‘speklagen’. De lezeraar op de preekstoel en het houtsnijwerk aan weerszijden van het orgelfront zijn afkomstig uit de oude remonstrantse schuilkerk. Sinds 1976 is de Remonstrantse Kerk ook het onderkomen van de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in Haarlem.

In 1935 kreeg architect H.T. Zwiers de opdracht om voor de parochie van St. Anna een kerkgebouw te ontwerpen met onder andere een pastorie, kosterij en aanpalende woningen. Een uitdaging, aangezien er weinig ruimte was aan de Kinderhuissingel. De bouw werd uiteindelijk in 1937-1938 gerealiseerd, waarbij de kerkruimte op de verdieping werd geplaatst. Op deze manier werd ook de traditie van de oude zolderkerk behouden. Bijzonder aan het interieur is het orgel dat rond 1785 door J.P. Kunckel is gemaakt.

TIP! Bezoek de tentoonstelling met oudkatholieke parafernalia, zilverwerk, kleding etc.



34



OUD-KATHOLIEKE KERK HH. ANNA EN MARIA

KINDERHUISSEL 78

Zaterdag 10:00 - 15:00 uur
Zondag Gesloten



35



WAALSE KERK (BEGIJNENKERK)

BEGIJNHOF 28

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Waalse Kerk, beter bekend als de Begijnkerk, dateert uit ongeveer 1270. Het is het oudste en nog (deels) bestaande kerkgebouw in Haarlem. Bij de stadsbrand in 1347 heeft de kerk grote schade opgelopen, maar de kerk werd al in 1348 hersteld. De kerk is in de

middeleeuwen een paar keer veranderd (de toren is in 1398 gebouwd) en onlangs uitvoerig gerestaureerd en in volle glorie hersteld. Bewonder in de kerk ook zeker de oudste muurschildering van Haarlem: een afbeelding van de drie Maria's op paasmorgen.



36

NIEUWE KERK

NIEUWE KERKPLEIN 36

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

De Nieuwe Kerk is in 1649 ontworpen door Jacob van Campen naar het model van de tempel van Jeruzalem (zoals men zich die in de 17e eeuw voorstelde). De ingezwenkte steunberen aan de buitenzijde, de strenge gevelopbouw die de kerk een (tempel)burcht geeft en de opgang naar de preekstoel, zijn typerende stijlkenmerken voor dit model. De toren dateert uit 1613 en werd gebouwd in Hollandse renaissancestijl door de Haarlemse stadsarchitect Lieven de Key als toevoeging aan de toenmalige St. Annakerk.



TIPS!

- Sluit aan bij een rondleiding of ontdek het zelf d.m.v. een digitale audiotour
- Er zijn ook diverse muziekensembles en optredens van het Korenlint

37



LUTHERSE KERK

WITTE HERENSTRAAT 22

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Lutherse Kerk werd in 1615 gebouwd op de plek van het voormalige Witteherenklooster dat bij de Reformatie verloren was gegaan. Oorspronkelijk was het een schuilkerk. Dit veranderde in de 19e eeuw toen de kerk een nieuwe voorgevel kreeg. Bijzonder zijn de preekstoel en de eikenhouten banken uit de tweede helft van de 17e eeuw en het eikenhouten doophek. In de kerk staat ook een Ströbelorgel uit de 19e eeuw.



HUIS TER KLEEF

In de Haarlemmer Kweektuin, de voormalige stadskweektuin, stond ooit Huis ter Kleef. Een voormalig kasteel dat tijdens het Beleg van Haarlem werd opgeblazen. Wie waren de bewoners? En wat kunnen we zeggen over de geschiedenis van het huis?

Op de locatie van Huis ter Kleef woonden al mensen in de prehistorie. In schriftelijke bronnen uit 1290 wordt Pieter van Rolland genoemd als eerste bekende bewoner van het kasteel. Waarschijnlijk had zijn vader, Claes van Rolland het huis 'wonigge te Schoten', ook al in zijn bezit.

MEERDERE BEWONERS

Het huis kwam daarna in bezit van de Graven van Holland, die het in leen gaven aan diverse generaties edelen. De naam 'Kleef' kreeg het huis toen het in bezit kwam van Catherina van Cleve. Bij de opgraving van het kasteel zijn in een latrinekamer 23 tinnen borden en kommen uit het eerste kwart van de 15e eeuw met het Cleve familiewapen gevonden. De borden waren dubbelgevouwen om in de kamer te kunnen passen. Een vreemde plek voor zulk duur vaatwerk. Het doet vermoeden dat ze verstopt moesten worden tijdens een vijandelijke situatie rondom het kasteel.

FAMILIE VAN BREDERODE

Catharina van Cleve verkocht het huis in 1434 aan Hendrik van Borssele. Via het huwelijk van zijn kleindochter met Walraven van Brederode komt het huis in 1492 in bezit van de familie Van Brederode. De Brederodes waren in de 16e eeuw de meest vooraanstaande familie van de Hollandse adel. Zij hebben het kasteel eeuwenlang in bezit gehad, totdat de stad Haarlem het kasteelterrein kocht en er in de 20e eeuw de stadskweektuin vestigde.

BELEG VAN HAARLEM

Tijdens het beleg van Haarlem, precies 450 jaar geleden, trok legerleider Don Frederik in de grote woontoren van Huis ter Kleef. Het huis kreeg hiermee voor het eerst in zijn bestaan een echte militaire bestemming. Na zeven maanden beleg lieten de Spanjaarden het gebouw uitgewoond achter. Vanaf dat moment is het kasteel ook niet meer opgeknapt en is het een ruïne. Het gebouw van de voormalige kaatsbaan, dat men nu vaak Huis ter Kleef noemt, is nog tot het einde van de 19e eeuw bewoond geweest.

SPITTEN NAAR HET KASTEEL

Tussen 1990 en 1994 is er archeologisch onderzoek uitgevoerd door leden van de Archeologische Werkgroep Haarlem en de Nederlandse Jeugd Bond voor

Geschiedenis, onder toezicht van de stadsarcheoloog. Door dit onderzoek weten we dat de eerste bewoning bestond uit een woontoren die op een eiland stond met een grote gracht eromheen. De vondsten uit een afvalklaag op het binnenplein tonen aan dat de woontoren in het tweede kwart van de 13e eeuw gebouwd werd.

WOONTOREN

De eenvoudige toren had een woonfunctie en kon eventueel een vijandige aanval doorstaan. Zulke torens hadden meestal een ingang op de eerste verdieping, waar ook de woonruimte was. Bij Huis ter Kleef lag de oorspronkelijke toegang iets lager, bijna op de begane grond. De torens waren gemiddeld twaalf meter hoog en hadden meestal drie tot vier verdiepingen met elk één vertrek. Zo'n hoge massieve toren moet een opvallend gezicht zijn geweest in het 13e eeuwse landschap.

De woontoren groeide verder uit tot een kasteel, dat uit verschillende onderdelen bestond. Het kasteel had geen voorburch en een beperkte open ruimte. Er was een moeilijk te verdedigen groot voorhof, via een lange brug en smalle poort verbonden met een klein binnenplein. Daardoor gebruikte men het kasteel vooral als buitenhof met een agrarische functie.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Wat kunnen de opgegraven archeologische vondsten en gegevens ons nog meer vertellen over de bouwgeschiedenis van Huis ter Kleef? Hoe heeft het kasteel in de loop der eeuwen gefunctioneerd? Wie woonden er en hoe leefde men hier? De antwoorden komen we hopelijk binnenkort te weten. Momenteel wordt er uitvoerig onderzoek uitgevoerd naar het opgegraven materiaal, waaronder honderden kilo's dierlijk botmateriaal, botanische resten en huisraad.

38

BROODKANTOOR VAN PASTOOR BLOMMERT

LANGE VEERSTRAAT 19

Zaterdag 09:00 - 16:00 uur
Zondag Gesloten



Achter de panden aan de Lange Veerstraat ligt een uniek inpandig huisje dat de geschiedenis in is gegaan als 'het broodkantoor van pastoor Blommert'. Blommert liet namelijk in 1659 al zijn geld na aan de

arme katholieken in Haarlem. Daarna werd vanuit het huisje op nummer 19 brood en turf uitgedeeld. Het huisje is regelmatig grondig gerestaureerd waarbij ook weer oude kleuren terug zijn gebracht.

39



BADHUIS LEIDSEBUURT

LEIDSEPLEIN 49

Zaterdag Gesloten
Zondag 12:00 - 17:00 uur



In 1903 is naar ontwerp van de architect S. Roog het Badhuis gebouwd. Dit tweede volksbadhuis van Haarlem werd speciaal gebouwd voor de bevolking van de Leidsebuurt, een arbeidersbuurt die zich vanaf 1876 aan de

westrand van Haarlem ontwikkelde. Tot 1979 was het Badhuis in gebruik. Tegenwoordig is het Badhuis een eigentijdse ontmoetingsplek van de Leidsebuurt. Het wordt gerund door vrijwilligers en bewoners van de Leidsebuurt.

40



HAARLEMMER KWECKTUIN, HUIS TER KLEEF

KLEVERLAAN 9

Zaterdag 10:00 - 15:00 uur
Zondag 10:00 - 15:00 uur

Huis ter Kleef is een voormalig kasteel uit de 13e eeuw. Het lag op een belangrijke route vanuit de stad naar het dorp Schoten. In 1573, tijdens het Beleg van Haarlem, werd het kasteel opgeblazen. Daarna kwam het weer in handen van de familie Brederode. Zij besloten de ruïne niet meer op te bouwen, en alleen de intact gebleven kaatsbaan te gebruiken. Huis ter Kleef is gevestigd in de Haarlemmer Kweektuin: een park op het terrein van de voormalige stadskweektuin dat in 1912 aangelegd is door Leonard Springer.

TIP! Zaterdag 9 september, 10:00 - 15:00 uur:
Rondwandelingen met gids met speciale aandacht voor de archeologie en een kinderspeurtocht.



41



DROSTE CACAO

MAX EUWEPLEIN 1-41

Zaterdag Gesloten
Zondag 12:00 - 18:00 uur

**Toegang is beperkt tot 30 personen per half uur.*



De oorsprong van de cacao- en chocolade-fabriek van Droste is gelegen in de Grote Houtstraat. Hier begon Gerard Droste in 1863 een koek- en banketbakkerij. In 1890 werd in de kelder van het pand een chocoladefabriek gestart. Dat verliep zo voorspoedig dat na een jaar de productie al werd verplaatst naar het Spaarne. Van het complex zijn de branderij

(1911), de pakkerij (1922) en de silo uit de jaren vijftig over. Inmiddels is het complex verbouwd tot woningen.

TIP!

Leer meer over de historie van het gebouw. Bekijk o.a. een foto-expositie, historische film-beelden en de Atriumruimte.

43



DE LICHTFABRIEK

ENERGIEPLEIN 73

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten



Vanaf 1902 werd Haarlem van licht en warmte voorzien vanuit de Lichtfabriek aan het Spaarne. Een groot deel van de panden van deze voormalige gemeentelijke elektriciteits- en gasfabriek dateert uit deze ontstaansperiode. Typerend zijn de in baksteen uitgevoerde gevels met pilasters en sluitstenen. De fabriek

heeft tot 1968 gefunctioneerd, waarna delen van het complex zijn gesloopt. Op dit moment wordt het hele terrein herontwikkeld, waarbij de overgebleven paden worden gerestaureerd. De Kleine Turbinehal en het Ketelhuis zijn sinds 2000 in gebruik als bijzondere evenementenlocatie.

42



HET GOUDEN ROZENKRUIS

BAKENESSERGRACHT 1

Zaterdag 10:00 - 12:00 uur
13:00 - 15:00 uur
Zondag Gesloten



Op de hoek van de Bakenessergracht en de Zakstraat staan een reeks monumentale lijstgevels uit de 17e, 18e en 19e eeuw. In een van de panden, op nummer 13, is Het Gouden Rozenkruis gesticht. Rozenkruisers zijn een internationale groep van circa 20.000

mensen die hun leven bewust inrichten naar waarden uit de universele wijsheid. Hun onderkomen is in de loop der jaren uitgebreid langs de Bakenessergracht 1-15 en Zakstraat 2-12 met onder andere tempels, een informatiecentrum, uitgeverij en boekwinkel.

44



LOGEGEBOUW VRIJMETSELARIJ HAARLEM

RIPPERDASTRAAT 13

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur



Het logegebouw van de Haarlemse Vrijmetselarij dateert uit 1875. Het is ontworpen door stadsarchitect en vrijmetselaar J.E. van den Arend die ook het nabijgelegen Ripperdapark ontwierp. Typerend voor deze tijd zijn de eclectische details, zoals de vensteromlijstingen met een kuif en de deels in blokverband gepleisterde gevel. De glas in lood ramen met de symbolen van een

ster, driehoek, passer en winkelhaak verwijzen naar de vrijmetselarij. Tegenwoordig komen de leden van de loges nog steeds bijeen in het gebouw voor antwoorden op levensvragen.

TIP!

Er worden rondleidingen gegeven en er is een kleine tentoonstelling.



45



ANNO HAARLEM

GROTE MARKT 2

Zaterdag	11:00 - 16:00 uur
Zondag	12:00 - 16:00 uur



46



SEINWEZEN

KINDERHUISSELINGEL 1

Zaterdag	10:00 - 17:00 uur
Zondag	Gesloten



48



DE KOEPEL

KOEPELPLEIN 1

Zaterdag	09:00 - 21:00 uur
Zondag	09:00 - 21:00 uur



49



RAADZAAL

GROTE MARKT 2

Zaterdag	12:00 - 17:00 uur
Zondag	12:00 - 17:00 uur

Onder de Gravenzaal van het stadhuis (1370) bevinden zich vijf kelderruimtes. Ze dienden voor de opslag van eigendommen van de stad, zoals bouwmaterialen, wapens en bier. Eén ervan werd in 1478 zelfs gebruikt als onderkomen voor leeuwen. De dieren waren vermoedelijk door het stadsbestuur besteld voor de huldiging van Maximiliaan van Oostenrijk. Later werden de kelders onder andere gebruikt als woning van de schout. In de voorste helft van de ruimte van Anno Haarlem bevond zich in de achttiende eeuw het lijkhuys.

De hoofdwerkplaats voor de afdeling Seinwezen van de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij (HIJSM) werd gebouwd in 1914-1915. Dit was een onderafdeling van de dienst Weg & Werken, die het onderhoud van seinen verzorgde. In het gebouw kwamen onder meer een bankwerkerij, een smederij, een instrumentmakerij en enkele magazijnen. De zakelijk-rationalistische architectuurstijl met veel lichttoetreding benadrukt de industriële functie. Een opzet die ook in het huidige gebruik als werkplek en vergaderlocatie goed van pas komt.

De Koepelgevangenis, door Haarlemmers ook wel de Koepel genoemd, is een voormalige stadsgevangenis. Het is rond 1890 ontworpen door architect Willem Cornelis Metzelaar. De koepel werkte als een 'panopticon', net als het pantheon in Rome. Efficiënt toezicht en minder onderling contact tussen gedetineerden werden hierbij als voordelen aangehaald. In 2016 sloot de gevangenis. Inmiddels is het volledig verbouwd, maar veel oorspronkelijke details zijn daarbij bewaard gebleven. Je vindt er nu onder andere een bioscoop, horeca, kantoorruimte en werkplekken.

Op 't Sant, nu de Grote Markt, werd omstreeks 1250 een jachtslot gebouwd. De graven van Holland, woonachtig in Den Haag, kwamen hier naartoe om te ontspannen door op jacht te gaan. Rond 1300 bouwden de paters Dominicanen achter het slot een klooster. De Rafter was de eetzaal van het klooster. In 1590 is het kloostercomplex vervolgens verbouwd tot gastverblijf Het Prinsenhof, waar nu de raadzaal te vinden is. Hier konden de Prinsen van Oranje en andere gasten van de stad logeren.



47



GERECHTSGEBOUW

JANSSTRAAT 81

Zaterdag	12:00 - 17:00 uur
Zondag	Gesloten

Door het woord JUSTITIA op de dakrand boven het bordes bestaat er geen twijfel over de functie van het gebouw. Het gerechtsgebouw is gebouwd in 1889-1890 naar ontwerp van architect W.C. Metzelaar in de stijl van de neorenaissance. Dit was gebruikelijk voor een overheidsgebouw. Achter de 19e eeuwse voorgevel gaat nu een modern complex schuil, waar ook andere en veel oudere pan-

den aan gekoppeld zijn, zoals het voormalig Bisschoppelijk Museum en het Johez Huis, de voormalige woning van de directeur van geldddrukker Joh. Enschedé.

TIPS!

Bezoek een zitting (voorstelling), maak een selfie in toga of volg een kinderfoto-speurtocht.



Het gebouw van de Sociëteit Vereeniging is in 1923 gebouwd onder architectuur van Jacob van der Ban, die ook het gebouw van de Droste-branderij ontwierp. Diverse bouwstijlen zijn hierbij gecombineerd, waaronder art-deco en Berlage-invloeden. Pronkstuk is de glas in lood kap in art deco-stijl. De herensociëteit, die in het gebouw zijn onderkomen heeft, bestaat sinds 1857 en neemt nog steeds een centrale plaats in binnen het maatschappelijk leven in de regio.

TIP!

Sluit aan bij een rondleiding door het gebouw.

50



SOCIËTEIT TROU MOET BLYCKEN

GROTE HOUTSTRAAT 115

Zaterdag	10:00 - 17:00 uur
Zondag	Gesloten

Dit oorspronkelijk als woonhuis gebouwde pand wordt ook wel 'Het huis met de stoep' genoemd. Sinds 1922 wordt het pand gebruikt door Sociëteit Trou moet Blycken. Deze herensociëteit stamt af van de in 1503 gestichte Rederijderskamer der Pellicanisten. Deze rederijders beoefenden de dichtkunst en voerden de zinspreuk 'Trou moet Blycken'. De twee pelikanen aan weerszijden van de top van het gebouw zijn nog een bewijs van de aanwezigheid van de Pellicanisten in Haarlem.



51



SOCIËTEIT VEREENIGING HAARLEM

ZIJLWEG 1

Zaterdag	11:00 - 17:00 uur
Zondag	11:00 - 15:00 uur



52



PAVILJOEN WELGELEGEN

DREEF 3

Zaterdag	11:00 - 17:00 uur
Zondag	12:00 - 17:00 uur

De Amerikaans-Amsterdamse bankier Henry Hope liet tussen 1785-1792 Paviljoen Welgelegen bouwen. Een neoclassicistische villa waar hij zijn enorme kunstcollectie wilde onderbrengen. Door de eeuwen heen heeft de villa verschillende functies gehad. Zo heeft Lodewijk Napoléon er gewoond en gaf Koning Willem I het gebouw ooit in vruchtgebruik aan zijn moeder prinses Wilhelmina van Pruisen. Zij verbleef er in de zomermaanden. Sinds 1930 doet het gebouw dienst als provinciehuis van Noord-Holland.

TIP!

Volg een van de rondleidingen.

De Houtvaart is een gemeentelijk openluchtzwembad dat gebouwd is in 1927 naar ontwerp van L.C. Dumont. Het is een uniek voorbeeld van de kubistische stijl met een consequent toegepaste symmetrie. In de oorspronkelijke opzet zwommen mannen en vrouwen gescheiden, er waren aparte toegangen en een in tweeën gedeeld hoofdbassin. Hierbij werd gebruik gemaakt van nieuw materiaal als staal en beton. In Haarlem zijn inmiddels veel van de toen gerealiseerde projecten in de Haarlemse gemeente-stijl van Dumont verdwenen.

TIPS!

- Doe een rondleiding met - of stel vragen aan - een gids (op verzoek).
- Ontdek de cultuurhistorische informatie.



53

OPENLUCHT- ZWEMBAD DE HOUTVAART

PIET HEINSTRAT 12

Zaterdag	Gesloten
Zondag	11:00 - 16:45 uur



54



DE WAAG

SPAARNE 30RD

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Niet te missen aan het Spaarne is De Waag, rond 1598 gebouwd onder leiding van stadarchitect Lieven de Key. Tot 1915 was het de plek waar goederen werden gewogen en verkocht. Op de verdieping waren lange tijd gildekamers. Twee gevels van het gebouw in renaissancestijl, opgetrokken uit Belgisch kalksteen met rondboog- en kruisvensters, zijn bijna identiek. Tegenwoordig is op de begane grond een café gevestigd en op de eerste etage zetelt sinds 1841 kunstenaarsvereniging KZOD.

TIPS!

- Tijdens de Open Monumentendagen is op de eerste etage de galerie van KZOD (Kunst Zij Ons Doel), te bezoeken en op de tweede etage wordt model getekend.
- Tentoonstelling van Liza van Dijk met schilderijen en objecten waaronder schilderijen van het prachtige monumentale station uit de serie *Terminus*. De kunstenaar is zelf aanwezig en vertelt iets over de Waag zoals het vroeger was en nu gebruikt wordt.

Aan de Jansstraat lagen ooit drie kloosters, waaronder het klooster van de Johannieten (ook wel Jansheren of Maltezer Ridders genoemd). De Janskerk behoorde tot dit klooster en werd in 1316 gesticht. Na de Reformatie kwam de kerk in handen van de stad en werd bestemd voor de nieuwe, protestantse eredienst. Nog altijd zijn er sporen te vinden van de Jansheren, zoals een 16e eeuwse koorbank. Vanaf 1936 doet de kerk dienst als gemeentearchief, tegenwoordig bekend als het Noord-Hollands Archief.

TENTOONSTELLINGEN:

- *Tijd voor de Toekomst, bewaren van heden en verleden.*
- *De vele gezichten van Vrouwen in Verzet.*
- *Joh. Enschedé. Drukkerij van Waarde.*

55



JANSKERK (NOORD-HOLLANDS ARCHIEF)

JANSSTRAAT 40

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag 10:00 - 16:00 uur



“In 1799 diende de kerk als opvangplaats voor gevangengenomen Russische en Engelse militairen na een mislukte poging om Nederland te bevrijden uit de greep van de Fransen.”

56



STADHUIS

GROTE MARKT 2

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Waar nu het stadhuis van Haarlem staat, stond eerst het jachtslot van de Graven van Holland, gebouwd in 1250. Toen het slot in 1351 werd verwoest door een grote stadsbrand, bouwden de Haarlemmers er een stadhuis. Het bestaat uit meerdere gebouwen en bouwstijlen, doordat het in verschillende periodes tot stand is gekomen. De Gravenzaal – nu populair als trouwzaal – is het oudste deel van het stadhuis en dateert uit 1370. In de eeuwen daarna is het stadhuis flink verbouwd en uitgebreid met diverse vleugels.

TIP! De Gravenzaal, B&W kamer, de kamer van de gemeentesecretaris en de Schepenkamer zijn tijdens de Open Monumentendagen te bezoeken.



57

HART | VOORMALIG WEESHUIS VOOR DOOPSGEZINDEN

KLEINE HOUTWEG 18

Zaterdag 12:00 - 16:00 uur
Zondag Gesloten

Het gebouw waar nu Hart in huist, is gebouwd als nieuw onderkomen voor Doopgezinde wezen. Het is rond 1870 ontworpen door architect A. van der Linden en wordt gekenmerkt door een neoclassicistische voorgevel. Opvallend is de middenpartij die verhoogd is en bekroond wordt door een klokkentoren. De ruimte is opmerkelijk, zeker omdat het aantal wezen in die tijd al terugliep. Ook was het modern voor die tijd, er waren aparte badkamers met stromend water. Tegenwoordig vormt het gebouw het centrum voor kunst, kennis en cultuur.

58



HODSHON HUIS

SPAARNE 17

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

In 1794 gaf Cornelia Catharina Hodshon de Amsterdamse stadsbouwmeester Abraham van der Hart de opdracht om voor haar een woonhuis aan het Spaarne te bouwen. Het huis is uitgevoerd in neoclassicistische stijl. Voor het interieur werden kosten nog moeite gespaard. Decorateurs uit Haarlem en Amsterdam verzorgden het fraaie stucwerk, het fijne schilderwerk en het sublieme houtsnijwerk. Het is uniek dat het geheel vrijwel ongeschonden bewaard is gebleven. Sinds 1841 is het Hodshon Huis het onderkomen van de Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen.

TIP! Beide dagen start ieder heel uur een instaprondeleiding door het Hodshon Huis. Vooraf aanmelden is niet nodig.



59

HOOFDWACHT

GROTE MARKT 17

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

De Hoofdwacht, oorspronkelijk één van de oudste gebouwen van de stad, was tot 1350 het stadhuis van Haarlem. Daarna was het in gebruik als woonhuis tot 1755, waarna het gebruikt werd als hoofdwacht van de stedelijke schutterij. De rijke classicistische voorgevel met houten balustrade en balkon dateert uit 1641 en in de zijgevel is nog metselwerk uit de 13e eeuw te zien. In het interieur is de kapconstructie nog deels uit de 14e eeuw.

TIPS!

- Bekijk de tentoonstelling *Haarlemse Gemeente-architecten 1920-1990*. Ook is er een kleine boekenmarkt met boeken over Haarlem.



VVV HAARLEM, INFORMATIEPUNT OPEN MONUMENTENDAGEN

GROTE MARKT 2

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 16:00 uur

Het huidige VVV-kantoor bevindt zich in de Grote Vierschaar uit 1468. In dit deel van het stadhuis werd sinds de bouw tot in de 19e eeuw het vonnis uitgesproken over veroordeelden. Omdat iedereen het vonnis moest kunnen horen, was de ruimte oorspronkelijk open. In de kamer erboven vond de berechting plaats. Voor het gebouw stond het schavot, waar de straf meteen werd uitgevoerd. De laatste doodstraf vond in 1829 plaats.

TIP!

Tijdens de Open Monumentendagen beantwoorden de medewerkers graag je vragen over het programma.

MIJN MONUMENTEN ROUTE

[illegible]

COLOFON

Productie en redactie

Haarlem Marketing

Gemeente Haarlem, Team Erfgoed

Teksten

Richt Kooistra

Haarlem Marketing

Gemeente Haarlem, Team Erfgoed

Vormgeving

Ngaio den Hertog, Donder & Straal

Fotografie

Haarlem Marketing

Sebastiaan van Walraven e.a.

Copyright 2023

Haarlem Marketing

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt. Wijzigingen voorbehouden.

WWW.VISITHAARLEM.COM

HRLEM